

ลำดับที่ 29.

การทบทวนปัญหาการออกกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์
วิธีการ และเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม
ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร
กรรม พ.ศ.2518

ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา   การกำหนดสิทธิของบุคคลในการสืบทอด
ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งหมายความว่าถึงกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเท่านั้น
การกำหนดสิทธิการสืบทอดของบุคคลโดยกฎกระทรวงจึงกระทำมิได้

ด่วนมาก

ที่ นร 0601/924

วันที่ 21/1/36
เวลา 24/14

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
ทำข้างวังหน้า กรุงเทพฯ 10200

1 กันยายน 2536

เรื่อง ขอให้ตีความมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
พ.ศ. 2518

เรียน ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

อ้างถึง หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ด่วนที่สุด ที่ นร 0601/ป 4443
ลงวันที่ 28 พฤษภาคม 2536

สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึก เรื่อง การขอทบทวนปัญหาการออกกฎกระทรวงกำหนด
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกแก่
ทายาทโดยธรรม ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูป
ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ตามหนังสือที่อ้างถึง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาขอให้กระทรวง
เกษตรและสหกรณ์จัดตั้งผู้แทนไปชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าสำนักงานการปฏิรูป
ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมขอให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาให้ความเห็นในปัญหา
ข้อกฎหมายว่า การกำหนดสิทธิการสืบมรดกของบุคคลโดยกฎกระทรวง จะกระทำ
ได้หรือไม่ ดังความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกา(ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย)ได้
พิจารณาปัญหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว เห็นว่า โดยผลของมาตรา 35 วรรคสอง ของ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การกำหนดสิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อม
เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งหมายความว่าถึงกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเท่านั้น
ดังนั้น การกำหนดสิทธิการสืบมรดกของบุคคลโดยกฎกระทรวงจึงกระทำมิได้

รายละเอียดของความเห็นปรากฏตามบันทึกที่ได้เสนอมาร่วมหนึ่งสัปดาห์
 และในการพิจารณาเรื่องนี้ มีผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
 เพื่อเกษตรกรรม) เป็นผู้ชี้แจงข้อเท็จจริง อนึ่ง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
 ได้แจ้งผลการพิจารณาไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบตามระเบียบด้วยแล้ว
 จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายอัคราทร จุฬารัตน)

รองเลขาธิการฯ

ปฏิบัติราชการแทน เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานเลขานุการกรม

โทร. 2220206-9

โทรสาร 2241401

2263611-2

บันทึก

เรื่อง การขอทบทวนปัญหาการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ /
และเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม ตาม
มาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
พ.ศ. 2518

1. เดิมสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มีหนังสือ ที่ กส.
1204/4486 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2525 พิจารณาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการออก
กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกแก่ทายาท
โดยธรรมตามมาตรา 39⁽¹⁾ แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
พ.ศ. 2518 ไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาหลายประการ ได้แก่

1.1 ในกรณีที่บุคคลได้รับสิทธิในที่ดินเพิ่มขึ้นตามมาตรา 29 แห่ง
พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 หรือสิทธิการเช่า หรือ
สิทธิอยู่ระหว่างเช่าซื้อตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวตายลง ถ้าจะ
กำหนดหลักเกณฑ์ให้สิทธิในที่ดินตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรมดังต่อไปนี้
จะกระทำหรือไม่ เพียงใด

(1) ถ้าผู้ตายมีสามีหรือภริยา ให้สามีหรือภริยาที่ยังมีชีวิตอยู่
ซึ่งเป็นเกษตรกรได้รับสิทธิในที่ดินนั้นก่อนทายาทโดยธรรมอื่น

(2) ถ้าผู้ตายไม่มีสามีหรือภริยา หรือมีแต่สามีหรือภริยาที่ยังมีชีวิต/
อยู่นั้นไม่ประสงค์จะขอรับสิทธิ หรือสละสิทธิในการขอรับสิทธินั้น หรือมิได้เป็น
เกษตรกร ให้สิทธิในที่ดินนั้นตกแก่ทายาทโดยธรรมซึ่งเป็นผู้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้น

-----+
⁽¹⁾ มาตรา 39 ที่ดินที่บุคคลได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
จะทำการแบ่งแยก หรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นมิได้ เว้นแต่เป็นการตกทอด
ทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือ ส.ป.ก. เพื่อ
ประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ
และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

(3) ถ้าผู้ตายไม่มีหรือมีทายาทโดยธรรมซึ่งเป็นผู้ทำประโยชน์/ ในที่ดินนั้นแต่ไม่ประสงค์จะขอรับสิทธิ หรือสละสิทธิในที่ดิน ให้สิทธิในที่ดินนั้นตกแก่ ทายาทโดยธรรมอื่นซึ่งเป็นเกษตรกรตามที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดแห่งท้องที่ พิจารณาเห็นสมควร.

(4) ถ้าผู้ตายไม่มีหรือมีทายาทโดยธรรมตามที่กล่าวในข้อ (1) ถึง (3) แต่ไม่อาจสืบสิทธิในการรับมรดกได้ เพราะมิได้เป็นเกษตรกรหรือมีเหตุ สมควรโดยประการอื่นตามหลักการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้สิทธิในที่ดินนั้นตกแก่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และเพื่อการนี้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินอาจจ่าย ค่าทดแทนให้แก่ทายาทโดยธรรมตามสมควร.

1.2 ในกรณีที่ผู้ตายมีทายาทโดยธรรมหลายคน ถ้าจะกำหนดให้สิทธิใน / ที่ดินตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมเฉพาะบางคนโดยตัดสิทธิทายาทโดยธรรมคนอื่น จะกระทำได้หรือไม่ และจะห้ามทายาทที่ถูกตัดสิทธิเรียกเอาค่าทดแทนเพราะเหตุ / ถูกตัดสิทธิ จะกระทำได้หรือไม่

สำหรับปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการกฤษฎีกา(กรรมการร่างกฎหมาย / คณะที่ 6)พิจารณาแล้ว มีความเห็นดังนี้

ปัญหาตามข้อ 1.1 นั้น กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 แยกพิจารณาเป็น / 2 กรณี คือ กรณีที่ผู้ตายมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินกรณีหนึ่ง และกรณีที่ผู้ตายได้เช่าหรือเช่าซื้อ / ที่ดินไว้อีกกรณีหนึ่ง

สำหรับกรณีแรกนั้น เห็นว่า เมื่อผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ตาย ที่ดินนั้นย่อมตกทอด / แก่ทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การที่ออกกฎกระทรวง / ตามมาตรา 39 กำหนดหลักเกณฑ์อื่นเป็นการขัดหรือแย้งกับประมวลกฎหมายแพ่งและ / พินัยกรรมตามปัญหาข้อ 1.1 (1) ถึง (4) นั้น จะกระทำมิได้

สำหรับกรณีที่สอง คือ กรณีที่ผู้ตายเป็นเพียงผู้เช่าหรือผู้เช่าซื้อ กรรมการ / ร่างกฎหมาย คณะที่ 6 มีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย คือ

ฝ่ายแรก มีความเห็นว่า การเช่าและการเช่าซื้อตามพระราชบัญญัติ / การปฏิรูปที่ดินฯเป็นสิทธิเฉพาะตัว สิทธิตามสัญญาจึงไม่ตกทอดทางมรดกแก่ทายาท / โดยธรรม คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินฯจึงอาจจัดให้บุคคลใด ๆ ได้สิทธิในที่ดินนั้นได้

ฝ่ายที่สอง มีความเห็นว่า สิทธิที่บุคคลได้รับโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมย่อมหมายความรวมถึงสิทธิในการเช่าซื้อหรือเช่าด้วย และสิทธิดังกล่าวในมาตรา 39 ได้บัญญัติห้ามแบ่งแยกหรือโอนสิทธิไปยังผู้อื่น เว้นแต่การตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน โดยกฎกระทรวง แต่กฎกระทรวงนั้นจะต้องไม่ขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา 39 ด้วย

ส่วนปัญหาตามข้อ 1.2 นั้น กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เห็นว่าการกำหนดการตกทอดทางมรดกโดยจัดสิทธิทายาทโดยธรรมบางคน จะกระทำมิได้ เพราะเป็นการขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเมื่อกระทำมิได้แล้ว ปัญหาเรื่องค่าทดแทนจึงไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย

2. โดยที่ในครั้งนั้นคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6) มีความเห็นในปัญหาตามข้อ 1.1 แตกต่างกันไปเป็น 2 ฝ่าย เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกาจึงจัดให้มีการประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายเพื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าวตามระเบียบคณะกรรมการกฤษฎีกาว่าด้วยการประชุมของกรรมการร่างกฎหมาย พ.ศ. 2522 ข้อ 13 (2)

คณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย) ได้พิจารณานโยบายดังกล่าวแล้ว ลงมติเห็นชอบด้วยกับความเห็นและเหตุผลของกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6) ฝ่ายที่สอง โดยเห็นว่า การที่เกษตรกรได้รับสิทธิในที่ดินโดยอาศัยสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เป็นสิทธิที่บุคคลได้รับโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และในเมื่อมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติให้สิทธิดังกล่าวได้รับการยกเว้นจากการห้ามแบ่งแยกหรือโอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้อื่น โดยให้ตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรมหรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกรหรือสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉะนั้น การออกกฎกระทรวงตามมาตรา 39 เพื่อวางหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม หรือการโอนไปยังสถาบันเกษตรกรหรือสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ย่อมกระทำได้ แต่จะต้องออกโดยมิให้ขัดกับประมวลกฎหมายแพ่ง

และพาณิชย์ และจะต้องไม่ขัดกับมาตรา 39 ด้วย กล่าวคือ จะกำหนดมิให้แบ่งแยกหรือตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกรหรือสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมิได้^(๔)

3. หลังจากที่ได้มีความเห็นที่ประชุมใหญ่แล้ว สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือ ที่ นร 0203/3521 ลงวันที่ 3 มีนาคม 2530 ส่งร่างกฎกระทรวงฉบับที่ .. (พ.ศ. ....) ออกตามความในพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 (กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกและโอนสิทธิในที่ดินที่บุคคลได้รับโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518) ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอไปให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา โดยร่างกฎกระทรวงดังกล่าวได้กำหนดหลักการมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ 1) กำหนดให้ทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิได้รับมรดกในที่ดินต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการคัดเลือกเกษตรกรและ 2) กำหนดให้ทายาทโดยธรรมที่จะมีสิทธิรับที่ดินมิได้เพียงคนเดียว และในกรณีที่มีทายาทหลายคนและตกลงกันไม่ได้ว่าทายาทคนใดจะเป็นผู้ได้รับสิทธิในที่ดิน ให้ที่ดินนั้นโอนไปยังสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6) พิจารณาแล้ว เห็นว่า หลักการดังกล่าวข้างต้นเป็นหลักการที่ขัดต่อสิทธิในการรับมรดกตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังที่ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายเคยพิจารณาไว้ครั้งหนึ่งแล้ว และขณะนี้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ก็ยังมีได้มีบทบัญญัติในลักษณะให้เห็นว่าสิทธิในการตกทอดทางมรดกสำหรับที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

-----+
^(๔) บันทึกความเห็นที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย เรื่อง ทารื้อข้อกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน (การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกและการโอนสิทธิในที่ดินที่บุคคลได้รับโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ส่งพร้อมหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร 0601/112 ลงวันที่ 28 มกราคม 2526

อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด การออกกฎกระทรวงตามนัยมาตรา 39 จึงกระทำได้
เพียงแต่กำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับส่วนราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องว่า จะต้องดำเนินการ
อย่างไรบ้างในการเข้ารับสิทธิในที่ดินแทนผู้ตาย การจะกำหนดสิทธิในการรับมรดก
ให้มีหลักการเป็นอย่างอื่นแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
จึงเป็นการออกกฎกระทรวงเกินกว่าที่กฎหมายแม่บทให้อำนาจไว้ แต่เมื่อกระทรวง
เกษตรและสหกรณ์(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) ได้ยืนยันที่จะให้ออก
กฎกระทรวงโดยมีหลักการดังกล่าว คณะกรรมการกฤษฎีกา(กรรมการร่างกฎหมาย
คณะที่ 6) จึงไม่ดำเนินการตรวจพิจารณาร่างกฎกระทรวงฉบับนี้ได้^(๓)

4. ต่อมาสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มีหนังสือ/ด่วนมาก
ที่ กษ 1204/814 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2536 ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
ความว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้พิจารณาปัญหานี้มาโดยตลอดว่า
จะตรากฎกระทรวงในเรื่องนี้โดยมีสาระเช่นใดจึงจะไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์และไม่ขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 39 และเห็นว่าหากให้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตกทอด
ทางมรดกได้อย่างอิสระโดยไม่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้จะรับมรดกที่ดินและการ
แบ่งแยกแล้ว/ที่ดินก็จะตกไปเป็นของบุคคลซึ่งมิใช่เกษตรกร หรือถูกแบ่งแยกเป็นแปลง
เล็กแปลงน้อยจนไม่พอแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงครอบครัวอันเป็นการ
กระทบกระเทือนต่อระบบและเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงาน
การปฏิรูปที่ดินฯจึงขอทบทวนความเห็นของกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เฉพาะการ
ตกทอดทางมรดกของที่ดินที่ได้กรรมสิทธิ์ไปจากการปฏิรูปที่ดินต่อที่ประชุมใหญ่กรรมการ
ร่างกฎหมาย ดังนี้

+-----+

^(๓)บันทึกความเห็นประกอบร่างกฎกระทรวง ฉบับที่ .. (พ.ศ. ....)

ออกตามความในพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เรื่อง
กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการตกทอดทางมรดกและการโอนสิทธิในที่ดิน
ที่บุคคลได้รับโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติ
การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ของกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6
ส่งพร้อมหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ถึงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ที่ นร 0601/674 ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2532

1. กรณีที่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เห็นว่า ที่ประชุมใหญ่ กรรมการร่างกฎหมายเคยให้ความเห็นไว้แล้วว่าจะออกกฎกระทรวงกำหนดกรณีห้ามมิให้แบ่งแยกหรือตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมมิได้นั้น กรณีหาได้เป็นเช่นนั้นโดยตรงไม่ โดยที่ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายได้ให้ความเห็นไว้ในกรณีที่ผู้ตายเป็นแต่ผู้เช่า หรือผู้เช่าซื้อที่ดินเท่านั้น ส่วนกรณีที่ผู้ตายเป็นผู้ได้กรรมสิทธิ์แล้วนั้นที่ประชุมใหญ่ กรรมการร่างกฎหมายยังมิได้ให้ความเห็นไว้ เนื่องจากในชั้นนั้นกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 มิได้มีความเห็นแย้งกันในประเด็นดังกล่าว

2. การกำหนดคุณสมบัติของผู้ได้รับมรดกที่ดินและการกำหนดให้ที่ดินนั้น ตกทอดแก่ทายาทเพียงบางคนในกรณีมีทายาทหลายคนไว้ในกฎกระทรวงตามมาตรา 39 นั้นสมควรมีการกำหนดได้ เพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 ข้อที่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เห็นว่า การออกกฎ กระทรวงตามมาตรา 39 จะต้องยอมรับสิทธิในการรับมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์เป็นพื้นฐาน การจะกำหนดคุณสมบัติในการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน และถ้า มีทายาทหลายคนจะกำหนดให้มีการรับมรดกได้เพียงผู้เดียวจึงกระทำไม่ได้นั้น จะเห็น ได้ว่า ความเห็นดังกล่าวขัดถือเฉพาะแนวทางในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็น หลักเท่านั้น มิได้คำนึงถึงมาตรา 39 ด้วย ทั้งที่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 ได้กล่าว ไว้หลายแห่งว่าแนวทางการวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายในเรื่องการออก กฎกระทรวงกรณีการเช่าหรือเช่าซื้อนั้นจะต้องยึดทั้งสองกฎหมายประกอบกัน

2.2 ข้อที่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เห็นว่า เมื่อสิทธิในการ รับมรดกได้มีการบัญญัติโดยเฉพาะโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คือ/ประมวลกฎหมาย/ แพ่งและพาณิชย์แล้ว การจะยกเว้นไม่นับบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมาใช้บังคับแก่กรณีใดจึงต้อง/ กระทำโดยตราเป็นพระราชบัญญัติสำหรับกรณีนั้น ๆ โดยเฉพาะเท่านั้น/และขณะนี้/ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518, ยังไม่มีบทบัญญัติในลักษณะ/ ดังกล่าว สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เห็นว่า,

2.2.1 ปราบกฏหลักฐานในชั้นขั้วร่างมาตรา 39 ว่า, "ที่ดิน ดังกล่าวจะแบ่งแยกและโอนไปไม่ได้"⁽⁴⁾ ซึ่งในขณะนั้นถือค่าในกฎหมายดังกล่าว

+-----+
⁽⁴⁾ รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างกฎหมาย กองที่ 6 ครั้งที่ 54/14/2517
 วันจันทร์ ที่ 25 พฤศจิกายน 2517

ก็มีผลว่าที่ดินที่บุคคลได้รับสิทธิไปโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม "จะทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังบุคคลอื่นมิได้" / ส่วนช้อยกเว้นจะให้ไม่ได้แต่กรณีตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรมหรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกรรมหรือสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และต่อเมื่อได้ออกกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ของช้อยกเว้นดังกล่าวแล้วเท่านั้น ดังนั้น หากยังไม่มีกฎกระทรวง ช้อยกเว้นต่าง ๆ ก็ยังไม่เกิดขึ้น ทั้งความเข้าใจนี้ก็เข้าใจตรงกันในทางราชการของกรมที่ดินด้วย โดยหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินที่ออกตามมาตรา 39 จะมีการประทับให้ปรากฏข้อความไว้ว่า "ที่ดินแปลงนี้ตกอยู่ในบังคับห้ามแบ่งแยกหรือโอนตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518"

2.2.2 แนวทางการบัญญัติมาตรา 39 สมควรเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าหลักการนั้นได้มีผลใช้บังคับแล้ว ส่วนช้อยกเว้นเป็นบทที่จะมีในอนาคตต่อไปเท่านั้น เช่น มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2479 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 ซึ่งมีความว่า "...ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จะโอนหรือจำหน่ายได้ก็แต่เพื่อประโยชน์แก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และโดยได้รับพระบรมราชานุญาต...เท่านั้น" ผลก็เข้าใจโดยทั่วไปว่าที่ดินดังกล่าวจะโอนกันไม่ได้เลย เว้นแต่จะมีช้อยกเว้นเกิดขึ้นในอนาคต นั่นคือหลักการของบทบัญญัติดังกล่าว ถือว่ามีผลใช้บังคับแล้ว

2.2.3 คำว่า "ทั้งนี้" ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง" เป็นถ้อยคำบังคับให้เห็นชัดแจ้งว่าช้อยกเว้นยังมิได้มีผล แต่จะขึ้นอยู่กับการออกกฎกระทรวงต่อไปด้วย ซึ่งการแปลความกฎหมายคำว่า "ทั้งนี้" จะมีผลเป็นเช่นนั้นเสมอ

2.2.4 การที่มาตรา 39 กำหนดให้แบ่งแยกที่ดินไม่ได้นั้น เป็นเพราะในการปฏิรูปที่ดินนั้นจะจัดที่ดินให้เพียงพอแก่การประกอบเกษตรกรรมของหนึ่งครอบครัวเท่านั้น หากแบ่งแยกกันให้ผู้ได้รับที่ดินไปจะไม่พอทำกิน เว้นแต่วิธีดำเนินการทางเทคโนโลยีการเกษตรจะเปลี่ยนไปจากสภาพเดิม และที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้นไม่มีความเหมาะสมที่จะให้บุคคลหลายคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (multiple ownership) เพราะต่างคนย่อมจะมีความประสงค์ในการประกอบการไม่เหมือนกัน ส่วนที่ต้องการ

ให้ที่ดินตกเป็นของทายาทที่เป็นเกษตรกร หากมีทายาทที่ไม่เป็นเกษตรกร ทายาทผู้นั้นก็สมควรได้ที่ดินนั้นไปตามหลัก land to the tiller การไม่ตีความมาตรา 39 ในแนวทางดังกล่าวจะขัดต่อเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2.2.5 จากเหตุผลข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรา 39 ได้บัญญัติยกเว้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไว้แจ้งชัดแล้ว ส่วนการจะให้ตกทอดทางมรดกได้เพียงใด เป็นข้อยกเว้นที่กฎกระทรวงอาจกำหนดให้ขยายผลได้ตามความเหมาะสมของเจตนารมณ์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่อไป กรณีจึงเป็นเรื่องที่ได้มีบทกฎหมายยกเว้นกฎหมายแล้ว มิใช่เป็นการจะตรากฎกระทรวงขึ้นมาเพื่อยกเว้นกฎหมาย

3. อนึ่ง ในขั้นนี้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประสงค์จะกำหนดหลักเกณฑ์การตกทอดกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ได้ไปโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ดังนี้

3.1 การตกทอดของที่ดินและสิทธิในกองมรดกจะพิจารณาให้แยกต่างหากจากกัน โดยการตกทอดของที่ดินไปยังผู้ใดจะถือเป็นเรื่องหนึ่งตามหลักในมาตรา 39 โดยให้ที่ดินนั้นเป็นทรัพย์สินที่แบ่งแยกไม่ได้และตกทอดไปยังคน ๆ เดียว แต่สิทธิในกองมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเช่นใดก็จะปล่อยให้ไปตามนั้น ผลจากแนวความคิดนี้จะเป็นว่า กฎกระทรวงจะกำหนดให้ที่ดินโอนโดยทางมรดกไปยังทายาทโดยธรรมคนหนึ่งที่เหมาะสมตามหลักเกณฑ์เฉพาะ ส่วนทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกจะเป็นบุคคลใดบ้างยังคงยึดถือหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามปกติ โดยกำหนดเงื่อนไขในกฎกระทรวงให้ทายาทโดยธรรมที่ประสงค์จะได้ที่ดินไปต้องชดเชยค่าทดแทนให้แก่ทายาทโดยธรรมอื่นทุกคนตามส่วนของมรดกในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะช่วยเหลือจัดหาสินเชื่อให้แก่ทายาทผู้ได้รับที่ดินเพื่อนำไปชำระเป็นค่าทดแทนต่อไป / แต่ถ้าไม่มีทายาทโดยธรรมที่จะเป็นเกษตรกร หรือมีแต่ไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขในการต้องชำระค่าทดแทน ก็จะทำให้ขายที่ดินนั้นแก่สถาบันเกษตรกรหรือให้ที่ดินนั้นโอนมาเป็นของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แล้วสำนักงานฯ จะชำระราคาที่ดินให้เพื่อนำไปแบ่งเป็นมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไป

3.2 แนวทางพิจารณาทายาทโดยธรรมผู้จะได้รับที่ดินไปประกอบเกษตรกรรมต่อไปจะยึดคู่สมรสเป็นลำดับแรก ถัดมาเป็นบุตรหรือทายาทโดยธรรมของ

บุตร ถัดมาจะเป็นญาติที่เหลือทั้งหมดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยถ้าลำดับใดมีบุคคลมากกว่าหนึ่งคนก็จะคัดเลือกให้ได้รับที่ดินไว้เพียงคนเดียว

อาศัยเหตุผลดังกล่าว สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จึงขอหารือว่า การกำหนดแนวทางในกฎกระทรวงตามหลักเกณฑ์ข้างต้นจะกระทำได้หรือไม่ หากกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 ยังมีความเห็นว่าเป็นกรณีที่ยังไม่แตกต่างจากเดิม ก็ขอให้ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายวินิจฉัยต่อไปด้วย

นอกจากนี้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมยังได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ กษ 1204/4620 ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2536 ที่แจ้งเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการหารือตามข้อ 3 ว่า สำนักงานฯ ประสงค์ที่จะขอหารือว่า การออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตกทอดกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้รับไปโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามมาตรา 39 นั้น จะกำหนดหลักการให้การตกทอดของที่ดินและสิทธิในกองมรดกแตกต่างกัน โดยการตกทอดของที่ดินไปยังผู้ใดจะเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดิน ถ้าที่ดินนั้นไม่สามารถแบ่งแยกให้เพียงพอทำกินได้ก็ให้ตกทอดไปยังคน ๆ เดียว โดยมีแนวทางพิจารณาว่า ทายาทโดยธรรมผู้จะได้รับที่ดินไปประกอบเกษตรกรรมต่อไปนั้น จะให้คู่สมรสเป็นอันดับแรก ถัดมาเป็นบุตรหรือทายาทโดยธรรมของบุตร ถัดมาเป็นญาติที่เหลือทั้งหมดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถ้าลำดับใดมีบุคคลมากกว่าหนึ่งคนและที่ดินไม่สามารถแบ่งแยกให้พอทำกินได้ก็จะคัดเลือกให้ได้รับที่ดินไว้เพียงคนเดียว แต่ในขณะเดียวกันสิทธิในกองมรดกก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย ซึ่ง ทายาทโดยธรรมที่ได้ที่ดินไปต้องชดเชยค่าทดแทนให้แก่ทายาทโดยธรรมอื่นทุกคนตามส่วนแห่งมรดกที่ผู้นั้นมีสิทธิจะได้รับ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ไม่มีทายาทโดยธรรมที่จะเป็นเกษตรกรหรือมีแต่ไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขในการต้องชำระค่าทดแทน ก็จะกำหนดให้ชายที่ดินนั้นแก่สถาบันเกษตรกรหรือให้ที่ดินนั้นโอนมาเป็นของสำนักงานฯ แล้วสำนักงานฯ จะชำระราคาที่ดินให้เพื่อนำไปแบ่งเป็นมรดกระหว่างทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไป สำหรับปัญหานี้ถ้าหากกรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 เห็นว่าการออกกฎกระทรวงตามแนวทางใหม่ที่หารือข้างต้นซึ่งคำนึงถึงผลของมาตรา 39 และสิทธิในมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ควบคู่กันยังไม่อาจกระทำได้ ก็ใคร่ขอให้ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวต่อไปด้วย

โดยที่ปัญหานี้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้แสดงความจำนงขอให้ผู้นำปัญหาที่ขอทบทวนดังกล่าวข้างต้นและหลักการที่เสนอเข้ามาใหม่เข้าสู่การพิจารณา

ของที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย และโดยที่คณะกรรมการกฤษฎีกา(กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6) ได้พิจารณาคำขอทบทวนของสำนักงานฯ แล้วได้มีมติขึ้นตามความเห็นเดิม คือ เห็นว่าการออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การตกทอดทางมรดกตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินฯ จะออกให้ขัดหรือแย้งกับ ป.พ.พ. ไม่ได้ และหลักการใหม่ที่สำนักงานฯ เสนอใหม่นี้ก็มีสาระสำคัญได้แตกต่างไปจากร่างกฎกระทรวงที่กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 ได้พิจารณาไว้แต่เดิม และเป็นหลักการที่ขัดกับ ป.พ.พ. กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 6 จึงไม่อาจพิจารณาให้ได้ ดังนั้น เลขาธิการฯ จึงได้จัดให้มีการประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย เพื่อวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ตามข้อ 14 (2) ^(๕) แห่งระเบียบคณะกรรมการกฤษฎีกาว่าด้วยการประชุมของกรรมการร่างกฎหมาย พ.ศ. 2522

คณะกรรมการกฤษฎีกา(ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย) ได้พิจารณาปัญหาดังกล่าว โดยฟังคำชี้แจงจากผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) แล้ว เห็นว่า แม้ว่ามาตรา 39 ^(๖) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 จะกำหนดให้ที่ดินที่บุคคลได้สิทธิไปโดยการปฏิรูปที่ดินจะทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นมิได้ก็ตาม แต่การกำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม/หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรหรือ ส.ป.ก. ให้กำหนดในกฎกระทรวงนั้นมีปัญหาว่า บทบัญญัติเช่นนี้จะออกกฎกระทรวงได้เพียงใด โดยเฉพาะในเรื่องนี้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประสงค์กำหนดให้ที่ดินที่ได้ไปจากการปฏิรูปที่ดินนั้นตกทอดทางมรดกไปยังทายาทโดยธรรมคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว

-----+
^(๕) ข้อ 14 เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาอาจพิจารณาจัดให้มีการประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมายได้ในการนี้ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(2) เมื่อส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจขอให้ทบทวนปัญหาที่กรรมการร่างกฎหมายคณะใดคณะหนึ่งได้วินิจฉัยไปแล้ว

ฯลฯ

ฯลฯ

^(๖) โปรดดูเชิงอรรถที่ 1, ข้างต้น

ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่แตกต่างไปจากการตกทอดของมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งการจะออกกฎกระทรวงกำหนดสิทธิของทายาทโดยธรรมให้แตกต่างไปจากที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้ได้นั้น เห็นว่า โดยที่มาตรา 35 วรรคสอง^(๗) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย" ซึ่งคำว่า "กฎหมาย" ในที่นี้หมายความว่าถึงกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติเท่านั้น ดังนั้น การกำหนดสิทธิการสืบมรดกของบุคคลโดยกฎกระทรวงจึงกระทำมิได้ ดังจะเห็นได้ว่าการกำหนดหลักเกณฑ์การตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรมให้แตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในขณะนี้ เช่นที่บัญญัติในมาตรา 44^(๘) แห่ง

-----+

^(๗) มาตรา 35 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ชอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

^(๘) มาตรา 44 บำนาญพิเศษที่บัญญัติในลักษณะนี้ ให้จ่ายแก่ทายาทผู้มีสิทธิตามเกณฑ์ดังนี้

(1) บุตร ให้ได้รับสองส่วน ถ้าผู้ตายมีบุตรตั้งแต่สามคนขึ้นไปให้ได้รับสามส่วน

(2) สามีหรือภรรยา ให้ได้รับหนึ่งส่วน

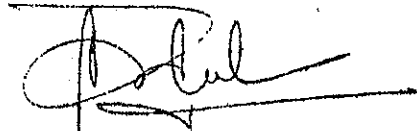
(3) บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา ที่มีชีวิตอยู่ ให้ได้รับหนึ่งส่วน

ถ้าผู้ตายไม่มีทายาทผู้มีสิทธิได้รับบำนาญพิเศษในอนุมาตราใดดังกล่าว หรือทายาทนั้นได้ตายไปก่อน ให้แบ่งบำนาญพิเศษนั้นระหว่างทายาทผู้มีสิทธิตามส่วนในอนุมาตราที่มีทายาทผู้มีสิทธิได้รับบำนาญพิเศษ

ถ้าได้มีการจ่ายบำนาญพิเศษไปแล้ว หากปรากฏว่ามีบุตรซึ่งได้มีคำพิพากษาของศาลว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายซึ่งได้มีการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่บิดาตายหรือนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงความตายของบิดาเพิ่มขึ้น ให้แบ่งบำนาญพิเศษนั้นใหม่ระหว่างทายาทผู้มีสิทธิโดยถือว่าบุตรชอบด้วยกฎหมายตามคำพิพากษานั้นเป็นทายาทผู้มีสิทธิตั้งแต่วันตายของเจ้าบำนาญ กรณีเช่นนี้ให้กระทรวงการคลังหักเอาจากทายาทซึ่งรับบำนาญพิเศษไปก่อนแล้วคืนตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

(มีต่อหน้าถัดไป)

พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2492 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2526 ก็เป็นการกำหนดโดยพระราชบัญญัติ โดยสรุปการออกกฎกระทรวงกำหนดสิทธิติดทอดทางมรดกเช่นนี้จึงกระทำไม่ได้

(นายอภัยราช จุฬารัตน)

รองเลขาธิการฯ

ปฏิบัติราชการแทน เลขาธิการคณะกรรมการการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา

กันยายน 2536

(ต่อจากเชิงอรรถที่ 8)

กรณีที่ไม่สามารถหัก เงินบำนาญพิเศษที่จ่ายให้ทายาทซึ่งรับเกินไปในส่วนของตนตามวรรคสามคืนได้ กระทรวงการคลังไม่ต้องรับผิดชอบจ่าย เงินบำนาญพิเศษให้แก่บุตรซึ่งได้มีคำพิพากษาของศาลว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายย้อนหลังไปถึงวันเกิดสิทธิรับบำนาญพิเศษแต่อย่างใด

ถ้าไม่มีทายาทผู้มีสิทธิได้รับบำนาญพิเศษดังกล่าวทั้ง 3 อนุมาตราให้บุคคลซึ่งเจ้ากระทรวงพิจารณาเห็นว่า มีหลักฐานแสดงได้ว่าเป็นผู้อุปการะผู้ตายอยู่หรือเป็นผู้ที่อยู่ในความอุปการะของผู้ตาย เป็นผู้รับบำนาญพิเศษตามส่วนที่เจ้ากระทรวงจะได้กำหนดให้ และเมื่อได้จ่ายบำนาญพิเศษให้แก่ผู้อุปการะหรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะของผู้ตายแล้ว หากปรากฏภายหลังว่ามีบุตรซึ่งได้มีคำพิพากษาของศาลว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายซึ่งได้มีการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่บิดาตายหรือนับแต่วันที่รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของบิดา ให้สิ่งจ่ายบำนาญพิเศษให้แก่บุตรซึ่งศาลพิพากษาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายดังกล่าว กรณีเช่นนี้ถ้าไม่สามารถเรียกเงินบำนาญพิเศษที่จ่ายให้ผู้อุปการะ หรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะของผู้ตายรับไปแล้วคืนได้ ให้นำความในวรรคสามและวรรคสี่มาใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อบุคคลซึ่งได้รับบำนาญพิเศษอยู่ตามที่กล่าวข้างต้นตายหรือหมดสิทธิไป ให้ส่วนที่ผู้นั้นได้รับอยู่เป็นอันยุติลงเพียงนั้น